

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 23

15 Մարտ 1891

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ

Փողոց Սուրբան Հանաբ, Թիւ 14

1891

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. ԹՈՒՂԹ ԶԱԿԱԿԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԷ ՄԵԼԻՏԵՆԱՅԻՈՅ ԱՌՍՈՒՐԻ ՍԱՀԱԿ ՀԱՅՈՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏ: — Հ^{րաւ}. Հ. Բարսեղ Չոսոյեան:
2. ԱՐՁԱԴԱՆԴ ՄԻ ՌՈԼԱՅ ՍՈՐԲ ՆԻԿՈԼԱՅՈՍԵԱՆ ԲԻԼԱՆԴԱՆՈՅԻ Ի ՆԻԵԱՆ-ԹԱՇ: — Պ. Հ. Աղամեան:
3. ՊՈԲԼԻՈՍԻ ՈՎԻԴԵԱՅ ՆԱՍՈՆԻ ՏԵՐԱԿԱՆՔ — Թարգմանեալ ի չոփս հայկականս: — Թարգմ. ի Լաւրենթիոս Գրիգորիոս. Յ. Վ. Միսիսեան:
4. ՎԱՐՔ ԵՒ ԳՈՐԾՔ ՆԵՒՏՈՆԻ: — (Շարաշարաբիւն եւ յերջ): — Յ. Վ. Բ:
5. ՊԱՅՔԱՐ ԱԶԱՆՅ ԶԱԽՍՏՐԻԱ-ՈՒՆԿԱՐԻԱ: — (Շարաշարեղի): — Հ. Մեւրոյ Ծ. Վ. Ծաղիկեան:
6. ԿԱԹՈՂԻԿՈՒԹԻՒՆՆ ԶԱՆԴԼԻԱ: — (Շարաշարեղի):

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Առաջին Տարի

ԹԻԻ 23

15 Mars 1891

ԹՈՒՂԹ ՅԱԿԱԿԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԷ ՄԵԼԻՏԵՆԱՅԻՈՅ

ԱՌ ՍՈՒՐԲ ՍԱՀԱԿ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏ

Որ ամենայնիւ աստուածասէրդ ես եւ լի սրբութեամբ, տէր իմ եւ գործակից, ըստ նմանութեան միոյ մարմնոյ յաւդապատեալ. այսպէս բազում ազգաց ի միաբանութիւն հաստատեաց ըստ պաւղոսեան բանին թէ որ ոչ գոյ հրեայ, եւ ոչ յոյն՝ այլովքն, բայց յամենայն ի Քրիստոս. ցուցանէ այս զմիաբանութիւն հաւատոյն, զոր շարժեաց չար աղանդն նեստորի, որ էր նա ի քաղաքի Կոստանդինեայ եպիսկոպոս. եւ ապա հերետիկոս գտեալ կործանէր յաշտիճանէն, որով ծանեաք զգայլն յափշտակող յարձակեալ ի վերայ սուրբ եկեղեցեաց. եւ ուրեք ուրեք զպարզամիտս յիւր դարձուցեալ ի չարակամութիւնն: Զահի հարեալ թէ գուցէ եւ ի ձեր եկեղեցիսդ արաւտ գտեալ ճարակեսցի, լաւ համարեցաք ազդել առ ձեզ զհասարակաց աւգուտն խորհելով, զի ոչ ուստեք են գէմքն՝ այլ ի հրեարէն աստն զանգեալ գտանին. զի սխալեն ի խոնարհելոյն Տեառն, եւ ընդ բնաւ կիրս մարդկաւրէն անցանելոյն բա՛ց ի մեղաց: Ժպրհին զլաւալ զերկրպագութիւնն Տեառն. ընդ ամենայն գիրս հաւառակ եղեալ. ո՛չ ընդ այն հայեցեալ որ ի ծնէ Խյրն բժշկեցաւ ի Տեառնէ, եւ հարց ցնա եւ ասէ, Դու հաւառ-

տա՞ն յՈրդի Աստուծոյ, ետ պատասխանի եւ ասէ. Տէ՛ր, ո՞վ է զի հաւատացից ի նա. եւ ասէ Տէր. Եւ տեսեր զնա եւ որ խաւսի ընդ քեզ նա՛ է. խոնարհեալ երկրպագանէր ասելով, Հաւատա՛մ Տէր :

Իսկ Փրկիչն ասէ. Ի դատաստան եկի յաշխարհս, զի որք ոչն տեսանեն, տեսցեն. եւ որք տեսանենն կուրասցին. ոչ աւելի առնեն զնա քան զառաքեալն եւ զայլ սուրբսն. Պաւղոս լցեալ աստուածային զաւրութեամբն բարբառէր, Թէ զԽորձ ինչ առնուլ կամիք զՔրիստոսի որ ինեւս ընդ ձեզ խաւսի. եւ թողոր սուրբքն զոր ինչ արարին սքանչեւիս, ոչ իւրեանց զաւրութեամբ, այլ աստուածութեանն շնորհիւ. յաղագս նորին եւ Տէրն ասէր ցմատուցեալն, Հաւատա՞յք եթէ կարող եմ զայդ առնել. յայտ արար զանձնէ եթէ ոչ էր մարդ դուզնաքեալ, այլ Աստուած ճշմարիտ : Բերեն ի մէջ ասելով զրանն թէ մարմին ինչ ո՛չ աւգնէ : Իսկ զԽորձ Տէր ասաց՝ եթէ ոչ կերիջիք ի մարմնոյ իմմէ եւ արբջիք յարենէ իմմէ, ո՛չ ունիք կեանս յանձինս ձեր : Արդ այս բան՝ է՛ յանդիմանիչ եւ կշտամբիչ նոցա անաւրէնութեան որչափ պատշաճ է ըստ չափոյ թղթոյդ առաջի արկեալ : Բայց եւ զայն եւս պարտ է ասել որով նախատեն զմեզ եւ գիտուն առնել սիրոյդ ձերում, զի բամբասեն զմեզ իբրեւ թէ Աստուած զայն պաշտեմք որ ընդ չարչարանաւք է : Իսկ մեք ոչ միայն չընդունիմք զիմաստս նոցա, այլ եւ նզովեմք որ զայս իշխեն ասել թէ ի բնէ իսկ էր Աստուած ընդ չարչարանաւք, մահկանացու զանմահն եւ եղծանելի զանեղծն եւ զանարստն համարին. ոչ հային ի Գիրս սուրբս, եւ ո՛չ ի վարդապետութիւն ՅՃԸ՝ եպիսկոպոսացն որ ի Նիկիացոց քաղաքին : Այլ մեք հաւատամք եւ հաստատեմք, եւ ի վկայութիւն հասանեն մեզ վարդապետք սուրբք, եւ Գիրք Աստուածաշունչք. Բանն ասէ մարմին եղեւ. ոչ եթէ եղծաւ ինչ յիւրմէ բնութենէն, կամ փոփոխեցաւ, այլ ըստ անհաս զարմանալեաց մարդկային մտաց եւ խորհրդոց եկաց ի նմին որպէս էրն իսկ եւ եղեւ զի՛նչ կամեցաւ : Որպէս եմուտ ընդ չարչարանաւք ոչ լռիով մարդկութեամբ, այլ եւ աստուածութեամբն, ըստ բարբառոյն Թումայի, որ իբրեւ շաւշափեաց զվէրսն, ասաց մեծաձայն, Տէ՛ր իմ եւ Աստուած իմ. ոչ ասաց եթէ այրդ Աստուծոյն իմոյ ըստ ամբարշտացն մտաց :

Արդ իբրեւ առնուցուք զթուղթդ ի վերայ իմոյ տկարութեանս աղաւթս անպակաս մատուցիք Աստուծոյ . բայց մեզ երկիւղ է թէ գուցէ ի Թէոդորեայ Մամուեստեայ ոխմանէն աչակերտեալ ոք գտցի , եւ ի չար ժանգէն նետորի ի միամիտ անձինս ազդիցէ . զի վնորա մնացեալ գրեանն իբր խնդիրս այս յայտնեցաւ եւ մանաւանդ որ վասն մարմնախառինն գրեալ էր , վճիռ հրամանի ետուն սուրբ աշխարհաժողով եպիսկոպոսացն , որ յեփեսացւոց քաղաքին եղեւ , ի մի վայր ժողովել զբնաւ գրեանն եւ այրել : Արդ փոյթ լիցի ձեզ առանց պղտորութեան զհաւատսն պահել , զի կատարեալ զարդարութիւնն անապական ընկալջիք :

Հրաւ. Հ. ԲԱՐՍԵՂ ԶՈՏՈՅԵԱՆ

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՄԻ

ՈՌԻՍԱՅ ՍՈՒՐԲ ՆԻԿՈՂԱՅՈՍԵԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՅԻՑ

Ի ՆԻՇԱՆ-ԹԱՇ

Տեսնծ էք այն պատկառելին
Կուրծքին կախած՝ մեր փարելին
Տեառն Յիսուսի նըշան Խաչին ,
Ոյր ի համբոյր խոնարհ մատչին :

Տեսնք ազնիւն այն հայրապետ՝
Սպիտակ ալեօք փայլուն վէտ վէտ ,
Իշխանութեան մատնին յ'աջի ,
Որով օրհնել մեզ կը հաճի :

Եւ վառվռուն իւր աչաց մէջ ,
Մարգարիտներ շողշող ու գէջ՝
Որոց աղբիւրն է մեր աղէտ ,
Որ իւր ի տես խոյս տան անհետ :

Երբ ես տեսի՝ նա չէր բազմած
 Յ'աթոռի շքեղ եւ ոսկեմած,
 Նա գաւազան չ'ունէր ձեռին
 Որով հովուէ իւր հօտերին:

Պարզ էր անգարդ, վերարկուն թուխ՝
 Մածկէր զմարմին, սեւ գտակ ի զլուխ.
 Որոնք տային մի նոր փայլ՝ ցայտ,
 Դիմաց ժպտին իւր սրտայայտ:

Համակրանաց իբրեւ մի նշան՝
 Իւր պարտիզից՝ յամիկ շուշան
 Քաղած նուիրէր ինձ երեք փունջ,
 Իւր խօսքերուն պէս քաղցրաշունչ:

Եկաւ բազմեց մահճիս ի սնար,
 Եւ շրթունք իւր օրհնութեանց քնար,
 Մրմնչէին բանք աղօթից,
 Եւ սփոփանս հոգւոյս թախիծ:

Կարծես ինք չէր կաթողիկոս,
 Տասներորդըն չէր նա Պետրոս,
 Այլ հայր, եղբայր, ընկեր մի պարզ,
 Ապրող հեզիկ՝ բարւոյն ի մարզ:

Խորհէի մերթ ես միայնակ՝
 Թ' ինչո՞ւ արդեօք «գերերջանիկ»
 Տան ածական Տեառն հոգեւոր.
 Երջանկութիւնն չէ երկրաւոր:

Չէ՞ յ'աշխարհի՝ ուր զինչ պաշար
 Կենաց անցուկ, տան մեզ ի նժար
 Բիւր տառապանս, վշտեր, տաղտուկ,
 Ոյց բոլորն էլ մեզ են յատուկ:

Բայց հիւանդիս երբ ընդ յարկաւ
Արհիապատիւն խոնարհ եկաւ,
Իմ բազմատանջ ցաւերն ու խիթ՝
Այցելութեանն արած առիթ:

Որպէս զի իւր ներկայութեամբ,
Վանէ ճակտէս տխրութեան զ'ամպ,
Ինքն իսկ արդէն գալուց ուրախ,
Ժպտէր զիմօք՝ լուրջ եւ խաղաղ:

Համոզուեցայ այն ժամանակ,
Որ նա հոգի բարենպաստակ՝
Եթէ սիրէ գործել բարիք,
Հոգւով է միշտ գերերջանիկ:

Անտարակոյս երջանիկ է
Նա՝ ոյր սիրտը բաղանիք է
Նմանին սիրով ջերմ, կարեկից,
Ուր լուայ նորա արատն ու բիծ:

Երջանիկ է, գերերջանիկ
Այնպիսին, որ խեղճ ընտանիք
Ծերն եւ զանկար խնամէ հոգայ,
Մենք չ'յայտնած ցաւերն զգայ:

Եւ Քրիստոսի Խաչին ի ստուեր,
Մեր խաչերուն քակէ զբեւեռ
Որ մեզ փրկէ. այլ Խաչին բեռ,
Մեզ հետ տանի յերկինս ի վեր:

Պ. Զ. ԱԴԱՄԵԱՆ

1891, Մարտ 2

ՊՈԲԼԻՈՍԻ ՈՎԻԴԵԱՅ ՆԱՍՈՆԻ

ՏԻՐԱԿԱՆՔ

ՅԱՐԳՄԱՆԵԱԼՔ Ի ԶԱՓՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆՍ

Պորլիոո Ովիդիոս Նասոն՝ յընչաւէտ եւ յազնուական տոհմէ սերեալ՝ ծնաւ ի Սուլմոնէ ի նահանգին Նէպոլսի յամի 43 նախ քան զՔրիստոս : Ի մատաղական տիս հասակին առաքեցաւ ի Հռովմ, ուրանօր յաջողութեամբ կատարեաց զընթացս ուսմանց իւրոց, եւ ըստ յայնժամու սովորութեան աղատացն Հռովմայեցւոց՝ յուղի անկաւ երթալ յԵլլադա : Ի դարձին իւրում այսրէն՝ ազգի ազգի պաշտամունս վարեաց . այլ ապա հրաժեշտ առեալ ի գործոց աշխարհին՝ զամենայն աւուրս կենացն ի դեգերանս քերթողութեան անցուցանէր : Արդարեւ ի քսանամենից ճարտարաբան բանաստեղծ հանդիսացաւ, եւ եկաց բարեկամ եւ կցորդ կենաց Վիրգիլեայ՝ Կատուլլոսի՝ Պրոպերտեայ եւ Ռրատեայ անուանի քերթողաց այնր ժամանակի : Սակայն յԾերորդ ամի թուականին Քրիստոսի եւ ի յիսնամենի կենացն հրամանաւ Աւգոստոս Կայսեր ի վտարանդիկս հանեալ սահմանեցաւ ի վերջին ծագս Հռովմէական պետութեան՝ ի Սկիւթաստան՝ ի Թում քաղաք աշխարհին Մեսեայ, որ անուանեալ կոչի ցայսօր Ովիդիոպոլ, ի հիւսիսային արեւմտեան ափունս Պոնտոս ծովուն՝ ընդ հարաւակողմն կոյս Ողեսոսայ քաղաքին Ռուսաց : Անծանօթ մնան տակաւին ստոյգ պատճառք քրտորանացդ . անդ եկեաց Ովիդիոս զամս տասն, եւ անդէն վախճանեաց զկեանս իւր յ18երորդ ամի յետ Քրիստոսի՝ ի հասակի գրեթէ վաթսուն ամաց : Այսչափ ինչ հաւասարի գիտեմք զկենաց հոյակապ առնս :

Առ ի տալ դուզնաքեայ ճաշակ զքերթուածոց ճարտար Պուետրիկոսին՝ դնեմք աստէն զթարգմանութիւն Տխրակաւնացն, զորս յօրինեալ եւ առաքեալն էր ի վայրէ անտի տարագրութեան իւրոյ :

ԳԻՐՔ ԱՌԱՋԻՆ

ԵՂԵՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ Ա.

Ընծայութիւն. — Դիմառնութեամբ աղղ առնէ նժդեհ՝
Քերթողն զի մատեանն իւր ի դիմել յաշխարհէն Սկիւթա-
ցւոց ի Հռովմ այնպիսիս արկցէ զանձամբ հանդերձս՝ որպէս
ի դէպ եւ ըմբոն է տարագրելոց. դարձեալ պատուիրէ՝ թէ
զի՛նչ պատասխանի ունիցի տալ որոց հարցանիցենն զհան-
գամանաց կենաց իւրոց. եւ միանգամայն ուսուցանէ՝ թէ
զիա՛րդ պարտ եւ պատշաճ իցէ նմին ինքեան ի չքմեղս լի-
նել յորժամ նուազագոյն թուեսցին հանճարոյն իւրոյ տա-
ղաչափութիւնքդ: Հուսկ յետոյ հրամայէ զի խոյս տուեալ
խորչեսցի յԱպարանայն անտի արքունի, յուշ արարեալ
զլանթահար լինելն անձին:

Փոքրիկ Սոփեր ոչ ինչ խանդամ ընդ չու քոյին մէն ի Քաղաքն⁽¹⁾,
Եղո՛ւկ եմեա՛ զի տեառնըդ քում չէ թոյլ տըւեալ դիմել գնալ անդր:
Ե՛րթ հապա, որպէս վայել է վտարանդեաց, անզարդ անարդ.
Վատարախտիկդ ա՛րկ ըզքեւ հանդերձ դիպան ժամանակիս:
Մի՛ յակինթք ի ծիրանի չըպարեսցեն ըզքեզ յերանգ,
Չէ՛ այն նարօտ պատշաճական յանմըխիթար սուգ թախծութեան:
Մի՛ վերնագիրն ի խըրուկ, յեղեւնափայտ մի՛ քարտն օծցի,
Եւ մի՛ սպիտակ ցուցցես եղջերս⁽²⁾ ի թըխագոյն ի ճակատուդ.
Թո՛ղ պաճուճանքս ըզրարերախտ զարդարեսցեն ըզմատեանս.
Անկ է քեզ յիշատակել զիմոյ բախտի զարկածս անբաւ: 10
Մի՛ դիւրաբեկըն չեջաքար զկըրկին ճակատսդ ողորկեսցէ,
Զի վարսիւք խողանեալ եւ խըրճնացեալ երեւեսցիս.
Վասն արատոցդ մի՛ պատկառիր, զի ոյր ուրուք յակն անկցին՝
Իսկոյն հասու լիցի թէ արտասուացս են արդասիք:

Օ՛ն Սոփեր գնա՛, տո՛ւր ողջոյն հաճոյ վայրացն յիմ բերան,
Ապաքէն հուպ մատեայց անդր՝ որչափ ներեն գնացք ինձ ոտին:
Իսկ թէ ոք անդ յիշեսցէ զիս, որպէս սովոր է ժողովուրդն,
Եթէ երբեք հարցցէ զինէն՝ թէ զի՞նչ արդեօք գործիցեմ գործ.
Ասասջի՛ր՝ կենդանի եմ, այլ ողջանդամ՝ բնաւ իսկ ոչ.
Եւ զոր ունիմըս շունչ կենաց է յԱստուծոյ շնորհեալ ինձ ձիր: 20

(1) Իմա՛՝ ի Հռովմ:

(2) Եղջերք նշանակեն աստնօր զվերին եւ զստրին էջս մասենին:

Զայս օրինակ լըռիկ մընջիկ՝ որում ըզքեզ բազմախուզէն՝
 Մատի՛ր ի կարգացումն, զի մի՛ անճահս բարբառիցիս.
 Անդէն եւ անդ յանկարծաթաի ընթերցողին ազգեալ՝ ի միտս
 Յեղյեղեսցէ զիմ՝ յանցանս, եւ ընդ բերան ածայց ուսկին
 Պատժապարտ համաշխարհի. այլ ըզգոյշ լե՛ր մի՛ ջատագով
 Կալ անձինդ ե՛ւ բամբասեալ. զի անբարի պաշտպանեալ դատ
 Զար եւս լիցի. գըտցես անդ զոք որ ողբացցէ զիս վըտարեալ,
 Խարտասուալից այտիւք ըզտաղս ընթեռնուցու վարկպարազի.
 Նա լըռեւեայն, զի մի՛ լուիցէ ոք դիմակաց, ըզճայ յանձին
 Ցածուցեալ Կեսարու՝ լինել պատժոյս թեթեւագոյն. 30
 Իսկ մեք տենչամք առն այնմիկ ո՛ր ոք իցէ մի՛ չուառանալ՝
 Որ կամիցի Աստուածոց ընդ թըշուառին լինել միշտ հաշտ.
 Կատարեսցի՛ն իւր խընդրուածք. ի ցասմանէն զիջեալ իշխանն
 Ինձ մեռանել շնորհեսցէ ի բնագաւառն իմ հայրենի:
 Գուցէ Սոսիե՛ր մեղ քեզ դիցեն ի կատարել զիմ ըզպատուէրս,
 Եւ համբաւ հանճարոյս նուագեալ ի քեզ երեւեսցի.
 Պաշտօն քնընադատին է քնընել զիրս եւ զժամ պատեհ.
 Իսկ յորժամ կոչեսցիս ի դատաստան անքոյթ կացցես:
 Բըխեն տաղերգութիւնք ի ջինջ յըստակ ողւոյ պուետին.
 Ո՛հ, մօտալուտ լի են չարեօք աղէտաւոր մեր ժամանակք: 40
 Տաղք խընդրեն զյօրինողին առանձնութիւն եւ ըզպարապ.
 Զիսծովք ծովուն՝ զիս հողմունք՝ զիս դառնաչունջ կոծեն ձմերուներ:
 Ահ եւ երկիւղ ի նըւադաց կան ի բացեայ. այլ ինձ թըւի
 Տեսանել զսայր սուսերի այժմէն կախեալ զիմ ուլանէ.
 Իրաւարար ոք հիացեալ ըսքանչացի ընդ յօրինուածս,
 Եւ ներող մըտօք զքերթուածս արգահատեալ ընթեռնուցու.
 ԶՄէոնիդեայ⁽¹⁾ տո՛ւր ինձ արուեստ, եւ նըկատեա՛ զաղէտս անհուն,
 Հանճար մարդկան ապաքէն նըսեմասցի այսչափ չարեօք:
 Հուսկ յետոյ, ո՛վ իմ Սոսիեր, լե՛ր յապահովս ի քոյդ հըռչակ,
 Եւ մի՛ պատկառիցիս՝ թէ՛ անհաճոյ թուեսցիս ումեք. 50
 Ոչ այնպէս նըպատաւոր երեւին մեզ բաշխք բախտին
 Զի լիցի քեզ ակն ունել արժանանալ առ դըրուատիս:
 Մինչ կէի ողջանդամ՝ զպատուակալի թեկն ածէի,
 Եւ խընդրել անուն բարի էր իմ փափաք եռանդնալից.
 Շատ իսկ լիցի զի ցարդ ըզտաղ եւ զչար ուսումն ատեցի ոչ.
 Սասէս աքսորանացս իմ միտք ուշիմ եղեն պատճառք:

(1) Արեգակն ողի, որոյ ինդրեալ ի հօրէ իւրմէ վարել զօրակշիռ կառն
 եւ հոյ ճարակ տուեալ զերկինս եւ զերկիր՝ պատահասակոծ եղել յԱրամազդայ,
 եւ ընկեցաւ յերկրանս՝ գետ:

Երթ սակայն եւ իմ փոխան՝ զի քեզ օրէն՝ տե՛ս ըզՀըռովմ.
Ո՛ր տայր ինձ զի զմատենիս այժմ կարացից ունեւ զտեղի:
Մի՛ ժողովրդդեան համարեսցիս զքեզ անձանօթ՝
Եթէ ի կերպ սլանդըխտի դիմեալ խաղաս ի մեծ Քաղաքն.
Երանգդ ինքնին զքեզ յայտ ածցէ՝ թէ եւ չգուցէ քեզ վերնագիր.
Կերպարանեւ թէ կամիցիս՝ այլ յայտ իսկ է թէ իմ ես դու:
Սակայն գաղտուկ մո՛ւտ ի ներքս, զի մի՛ քեզ տաղքս հասուցեն
փնաս.

60

Ձեն ինչ այնք որպէս երբեմն յաջողաբախտք եւ յարգաւորք:
Թէ իցէ ոք որ ըզքեզ՝ փոխանակ զի երկ իմ լեալ ես՝
Ընթեռնուլ չախորժիցէ, նա եւ արկցէ զքեզ յիւր գըրկաց,
Ասասջի՛ր՝ տե՛ս զվերնագիր, չեմ տըրփանաց դաստիարակ.
Մատեանն այն արդէն իսկ արժանապէս ելոյժ ըզվրէժս:
Թերեւս ըսպասես՝ զի զքեզ յըղեալ տայցեմ հրաման
Ելանել ի չքեղաշուք կայսերական բարձր Ապարանս.
Ներեսցեն աւգոստական ինձ վայրք եւ դիք տեղեաց չահապք՝
Ի գագաթանց անտի հոսին շանթք հըրացանք յիմ գըրուլս.
Յիշեւ յիշեմ լեալ անդանօր հեղ եւ համըրդ դից բնակութիւն,
Այլ յաստու ածոց որ փնաս գործեն զահի հարեալ յոյժ վանգիտեմ:
Ջերդ աղաւնի որ դողդոջէ ի քոց թեւօց խուն շառաչիւն
Ո՛վ բազէ՝ ի ճիրանանցդ լեալ վիրաւոր եւ կիսամահ.
Կամ որոջակ եթէ երբեք առամացեալ յանյադ գայլոյ՝
Ոչ իշխէ ի գոմոցն առ երկիւղին գնալ մեկուսի.

70

Թէ փայտոռն (1) տակաւին էր կենդանի՝ խոյս տայր յերկնից,
Եւ հըպէր իսկ ոչ յերկձին՝ որում ընդ խօլ ըզձայր տենչայր:
Ո՛հ երկընչիմ մինչ որոտայն յանգութ շանթիցն հըրկէզ լինել:
ՅԱրկրիկեան նաւատորմէն թէ փախչի ոք ի Կաթարեայ՝
Ընկըրկէ միշտ զառագաստսն յեւալոյիկեան ջուրց մըկանանց.
Նոյնգունակ եւ իմըս կուր բուռն յամպրոպաց յուզեալ ծըփեալ՝
Խորչի մերժի հուպ մերձենալ՝ ուր նայն ի տոյժս անկաւ փնասուց:
Արդ իմ սիրուն դու Սոփեր երկչոտ մըտօք զգոյշ լե՛ր անձին,
Շատ իսկ լիցի թէ խաժամուժ ըզքեզ ամբոխն ընթեռնուցուն:
Մինչ իկարոս (2) ի բարձրաթռիչս եղեւ յեթեր թեւօքն անզօր՝
Ի վայր անկեալ ի մէջ ալեաց զանունն ետ ջուրց իգարական.
Ձէ ինչ դիւրին աւանդեւ քեզ եթէ թիո՞վք կամ յօդո՞ց չունչ
Ընթանայցես. իրք եւ վայրքն ըզպիտանին տացեն քեզ խորատ:
Եթէ հանդէպ մեղմացելոյն կարիցես կալ, թէ զամենայն

80

90

(1) Այսինքն է՝ Հոմերի, որդւոյ Մէնիս:

(2) Դեռալեայ որդի, որ ի թռանելն իւրում ի Կրեսայ կղզւոյ ի Սիկիլիա՝
Ծովասոյզ կորեաւ ի խորս եզէական ծովուն:

Տեսանիցես հեզ եւ համբոյր, եթէ ցասմանն իւր թափ ցածեալ,
 Թէ ոք ըզքեզ ըզկասկածոտդ եւ վեհերոտ ի մերձեանալ՝
 Առեալ ածցէ դէմ յանդիման՝ խօսելով նախ դոյզն ինչ բան, մո'ւտ :
 Բարեաւ ե'րթ անդը՝ երանիկ եւ երջանիկ քան ըզքոյդ տէր,
 Վերացուցես բարձցես ի բաց ըզչարաբախտ մեր չուառութիւնս :
 Զի չիք ոք բայց ի նմանէ՝ որ կարեվէր զիս խոցեաց՝
 Առ ի կարեւ ըստ սարասին ըստ Աքիլլեայ (1) բուժեւ զիմ վէրս : 100
 Լե'ր անձնապահ մինչ կամիցիս օգտել՝ այլազգ ինչ մնաս ածցես,
 Զի յոյս ի հոգւոջս իմում նըւազ է քան զերկիւղ :
 Եւ մի՛ զիջեալ սըրտմըտութիւնն անդրէն գըրգռեալ զայրազնեսցի :
 Այսպէս նորոգ ինձ լինել պատճառք պատժոյ ձեռնպահ լե'ր :
 Իսկ յորժամ ընկալցին ի ներքսակողմն ըզքեզ յարկիս,
 Եւ մատիցես հուպ մատենից կոր դարանին՝ ուր քոյդ դադարք,
 Անդ տեսցես զեղբարցըդ ջոկ զետեղ առեալ կարգ ըստ կարգի :
 Նոքա համայն քըրտնասէր իմ տըքնութեանցս են արգասիք :
 Դու խուռներամ զայլոց անուանս յայտ յանդիման նըմարեսցես,
 Ոյք դրոշմեալ ի գլուխ իջից կըրեն զիւրեանց ըզվերնագիր : 110
 Զերիս հատորս ի թաքըստեան նըկատեսցես ի մութ խորշի,
 Սոքա՝ չէ՛ ոք անգիտակ՝ զարուեստ սիրոյ ուսուցանեն :
 Ի սոցունց կա՛մ խորշեսջի՛ր, եւ կամ թէ՛ քեզ է ժլարհութիւն
 Հայրասպանս յորջորջեա՛՝ զերդ եդիպոսն եւ Տելեկոն :
 Թէ խնամե գուլթ է քո առ ծնողդ՝ ազդ առնեմ քեզ յերեցունց իսկ
 Մի՛ զոք բնաւ սիրեսցես, թէպէտ ինքնին քեզ ուսուցէ :
 Գոն եւս անդ այլակերպ հընգետասան գըրոց հատորք (2),
 Որք այժմիկ առ աղետիցս թերակատար կացին մնացին :
 Պատուիրեմ՝ քեզ ասել նոցա՝ թէ կերպարանք իմոյ բախտի
 Համեմատին ըստ պատշաճի այլակերպեալ մարմնոց նոցին : 120
 Զի յանկարծ ճակատագիրս աննման եղեւ քան զառաջինն,
 Զարդիս եղկելի՛ մինչդեռ երբեմն էր ցընծալից :
 Ունէի՛ թէ խուզիցես՝ բազում այլ ինչ պատուիրել քեզ,
 Սակայն խիթամ զի մի՛ գուցէ յապաղութեանդ իցեմ պատճառ :
 Բայց թէ՛ ընդ քեզ տարցիս Սոփե'ր, զոր միանգամ յիշեսցես,
 Ապաքէն ընդ ծանրաբեռն ընկճեալ բեռամբ լիցիս նըկուն :
 Երկարաճիք է ճանապարհն՝ աճապարեա՛ : զի այս գաւառ
 Է ծաղ երկրի եւ իմ աշխարհ յոյժ բացական պտանի աստի :

Թարգմանեաց Ի Լասին ընագրեմ

Յ. Վ. ՄԻՍԲԵԼՆ

(1) Տելեփոս որդի Հերակլի վիրաւորեալ յԱքիլլեայ, եւ ի պատգամաց լուեալ թէ չիք այլ դարման վիրացն՝ բայց եթէ նովին տիգաւն Աքիլլեայ շփիցի, յորդր կերպարանս մատնաւ առ նա ի բանակն խնդրել բժշկութիւն :

(2) Ակկարկէ գնդգեսասան դպրութիւնս Ալլակերպութեան մատենին իւրոյ :

ՎԱՐՔ ԵՒ ԳՈՐԾՔ ՆԵՒՏՈՆԻ (1)

(Նարայարուքիւն եւ վերջ)

Գ.

Նեւտոնի գիւտերն կրնան երեք գլխաւոր կարգի վերածուիլ, յաստեղագիտութեան, ի տեսագիտութեան եւ ի պարզ ուսողութեան:

Ամենակարեւոր գիւտն, որ գիտութեան պատմութեան մէջ Նեւտոնի անունը յաւիտեանս անմահացնելու ըստ ինքեան բաւական է, տիեզերական ձգողութեան գիւտն է: Կոպեռնիկ ցուցած էր թէ աստեղաց շարժումը ինչ կերպով կրնայ մեկնուիլ, ընդունելով թէ երկիրս եւ մոլորակը արեւուն շուրջը կը դառնան: Քերէր այդ շարժումները ուշի ուշով ուսումնասիրելով, կ'արտայայտէ այն հռչակաւոր օրէնքը որ իւր անուամբ կը յիշուին: Գալիլէ փորձառական օրէնքներ կու տայ մարմնոց անկման եւ ճօճանակի շարժման վրայ: Նեւտոն այս ամեն օրէնքներն իրարու համեմատելով, եւ իւր գտած հաշուի ոճերը անոնց մերձեցնելով, կը ցուցնէ թէ Լուսնի թափ եւ երեւակի արբանեակներն այս աստեղաց շուրջը կը դառնան, եւ թէ մոլորակներն կը դառնան արեգական շուրջը, լուսինն երկրիս շուրջը, եւ թէ ծովն ատեն ատեն կը բարձրանայ, եւ թէ մարմիններն երկրիս վրայ կ'իյնան, իբր թէ ամեն մարմնոց մէջ ըլլար ձգողութիւն մի համեմատական գործիչ զանգուածոց վրայ եւ ընդհանրական համեմատական՝ միջոցի քառակուսի վրայ: Այս է ճիշդեցական ձգողութեան օրէնքն, Նա կը ցուցնէ նախ թէ ինչ ինչ մոլորակներու գնացից անկանոնութիւնք կրնան մօտակայ աստեղաց ձգողութեամբն մեկնուիլ, երբ երկնից հաստատութեան մէջ իրենց ըրած ընթացքն զիրար միմեանց չափ մօտ բերէ: Նմանապէս զառաջինն նա կը ցուցնէ թէ մակընթացութեան եւ տեղատուութեան երեւոյթք կրնան

(1) Տես Պատկեր երես 441:

մեկնուիլ արեգական եւ լուսնի ձգողութեամբ միանգամայն . եւ եթէ կատարեւապէս չմեկնեն սոյն երեւոյթի մանրամասնութիւնքը , որպէս նաեւ մի քանի աստեղաց շարժումներուն առերեւոյթ խանգարմունքը , գէթ կը նշանակէ անոնց պատճառը եւ ճամբայ կը բանայ այլոց՝ որք աւելի ճիշդ փաստեր ունենալով , անոր հետեւեցան եւ կը հետեւին տակաւին :

Նեւտոնի մեծ գիւտերէն երկրորդն է անվիսնանական հաշուի (calcul infinitesimal) գիւտը , զոր տեսութիւնն հոսականութեանց անուանեց : Մի քանի տարի յետոյ , Լէյբնից եւս զայն գտաւ բոլորովին անկախ եղանակաւ , եւ աւելի կատարեալ ու բեղմնաւոր ձեւով զայն հրատարակեց :

Մոնսիը , 18 Դեկտմբ . 1718 ին առ Պրուք Թէյլըր գրած մի նամակին մէջ այսպէս կը խօսի այս նիւթին նկատմամբ ,

« Զեզի պէս կը խորհիմ , Պարոն , Նեւտոնի արժանեաց վրայ : Միշտ կը խօսիմ անոր վրայ իբրեւ գերահանձար մարդոյ մը վրայ , ընդ որ չկրնար ոք կարի սքանչանալ : Այսու հանդերձ չեմ կարող չմարտնչիլ ձեր ունեցած կարծիքին դէմ , որով կ'ըսէք թէ հանրութիւնն առաւ Նեւտոնէն , ոչ թէ Պ . Պ . Լէյբնիցէն եւ Պեռնուլլիէն նորահնար հաշիւները եւ զանոնք ծառայեցնելու արուեստը այն ամեն հետազօտութեանց զոր կրնամք ընել յերկրաչափութեան , իրողութեանց դէմ սխալ մի է այս . . . ես չեմ զններ աստ թէ Նեւտոնի՞ կամ Լէյբնիցի՞ կը վերաբերին տարբերական (calcul différentiel) եւ ամբողջական (calcul integral) հաշիւը նախ գտած լինելու իրաւունքն : Կ'ուզեմ եւեթ ձեզ դիտել տալ թէ չկրնար պաշտպանուիլ այն կարծիք , որ կ'ըսէ թէ Պ . Պ . Լէյբնից եւ Պեռնուլլի այն հաշիւներու ճշմարիտ եւ գրեթէ միակ նախածեռնութիւնը չունին » :

Հոս կը դնէ իւր փաստերը , եւ յետոյ կը յաւելու . « Իմ եզրակացութիւնս այս է որ 1684 էն ի վեր՝ յորում հրապարակաւ ծնունդ առաւ տարբերական եւ ամբողջական հաշիւն , մինչեւ կամ գրեթէ 1700 , յորում կ'ենթադրեմ թէ ստացաւ այժմեան ունեցած կատարելութիւնը , ոչ ոք զայն կատարեւազործելու այնքան ձեռնտու եղաւ որքան Պ . Պ . Լէյբնից եւ Պեռնուլլի , որոց կրնայ կցուիլ մարգիզն Անկելանոցի՝ որում կանխաւ յայտնած էին իւրեանց գաղտնիքը , զոր եւ այսօր համօրէն երկրաչափք պիտի նկատէին իբրեւ

զմի ի նոցանէ, եթէ նոքա՝ զայն պահած ըլլային ի ծածուկ ըստ օրինակի Նեւտոնի, որ ըստ իմ կարծեացս, անոնց կամ նմանեաց բանալին ունեցած ըլլալու է այն ատենէն՝ յորում իւր սկզբանց հրաշարի գիրքը ի լոյս ընծայեց » :

Սոյն նամակն ինչպէս յայտնի է, թէ՛ անվախճանական հաշուի գիւտին պատմութեան տեսակէտով, թէ՛ Նեւտոնի յատկանիշին տեսակէտով երեւելի է : Նեւտոն, Լէյբնիճի ոճոյն գտած նպաստաւոր ընդունելութիւնը տեսնելով, եւ — առաւել եւս — Հիւկէնսի եւ Լէյբնիճի իւր սկզբանց մատենին նկատմամբ ցուցած արհամարհութեանց ահանա-տես ըլլալով՝ ի խոր խոցեցաւ : Ուստի իւր սկզբանց գրքին առաջին երկու տպագրութեանց մէջ դրոշմել տալէն յետոյ՝ թէ նոյն ինքն Լէյբնիճ գտած էր եւս զանվախճանական հաշիւը, 1726 ի տպագրութեանը մէջէն հանեց սոյն հատուածը, եւ խիղճ չըրաւ հրապարակաւ ամբաստանելու զԼէյբնիճ, հակառակ այնքան փաստերու, թէ սա իրմէ գողցած էր հաշուի այդ նոր ոճոյն ծանօթութիւնը : Այսպիսի վարմունք մը զգալապէս նուագեցուց Նեւտոնի պատիւը :

Վերջապէս ի տեսաբանութեան՝ Նեւտոնի գիւտերն են, լուսոյ վերլուծութիւնը, ծիածանի երեւոյթին ամբողջ մեկնութիւնը, բարակ եւ հաստ կւածոց գունաւորեալ օղակներուն ուսումնըք : Իսկ եթէ Նեւտոն գիտութեան այդ ճիւղին մէջ զինքն արտաքոյ կարգի փորձառու ցցուց, նոյնպէս իւր ժամանակակիցներու համար զինքն անարդար ընծայեց՝ Հիւկէնսի, զոր օրինակ, կրկնակի բեկեւեման գեղեցիկ օրէնքին արժէքը չճանչնալով. եւ միւս կողմանէ ամեն ինչ մեկնելու փափագին կարի հեշտեալ տեղի տուաւ. փափագ՝ որ զինքը տարաւ այնպիսի ենթադրութեանց եւ միկնութեանց՝ որք ոչ այլ ինչ են եթէ ոչ լոկ յառաջագրութիւնք երեւութից տարրեր ձեւով ըսուած, բայց ոչ ճշմարիտ մեկնութիւնք :

Տեսաբանութեան վրայ Նեւտոնի ըրած հետազօտութիւնք 1665 կամ 1666 թուականներուն կ'ելնեն : Գրեթէ կէս դարէ ի վեր ծանուցեալ էին հատուածակողմ ապակիներ : Նեւտոն անոնցմէ գնեց մէկ հատ, եւ արեգական լոյսը անոր մէջէն անցունելով ձեռք բերուած գոյներու գեղեցկութեան վրայ հիանալով՝ որոշեց զայն աւելի մօտէն ուսումնասիրել, եւ այդ նպատակաւ կատարեց չափ մը փոր-

ձեր՝ որոնք իրարու հետ սքանչելապէս կապակցեալ եւ յիրաւի դասընտիր բաներ են :

Նեւտոնն 1675 ին Լոնտոնի արքայական ընկերութեան հաղորդեց տեսարանութեան վրայ ըրած իւր երկրորդ երկը, որ է ճառ ի վերայ գունոց նուրբ կռածոց . եւ 1676 ին իւր երրորդ յիշատակարանը մարմնոց բնական գոյներուն վրայ :

Այս գիւտերը ոմանք սքանչացմամբ ընդունեցան, իսկ այլք Նեւտոնի հակառակեցան եւ շատ երկար ու կարի տաժանելի հակաճառութիւններ յարուցին, մանաւանդ Հուք՝ որ իւր պաշտօնակիցն էր արքայական ընկերութեան : Այս զանազան յիշատակարանքն վերստին քննեալ եւ յաւելեալ լինելով՝ տեսարանութեան ճառը կը կազմեն :

Դ.

Տեսաբանութիւն (Optique)

Նեւտոնի տեսարանութեան վրայ յօրինած երկասիրութիւնը նախ անգղիերէն լեզուաւ հրատարակուեցաւ 1704 ին : Սոյն գործն ունէր երկու ճառեր ուսողութեան վրայ լատին լեզուաւ շարադրուած : Յետոյ՝ 1706 ին, Քլարք տեսարանութիւնը լատիներէնի թարգմանեց, եւ Գոսթ՝ Կալլէսի իշխանուհւոյն հրամանաւ զսոյն թարգմանեց ի գաղղիերէն : Չափադիտութեան վրայ գրուած եւ ոչ մի գործ Նեւտոնի տեսաբանութեան չափ կրկին եւ կրկին տպագրութեան արժանացաւ : Իւր այս գրուածոյն մէջ Նեւտոն իւր փաստերն ու մեկնութիւնները ոչ թէ ենթադրութեանց, այլ պատճառաբանութեան եւ փորձերու վրայ կը հիմնէ, եւ այս նպատակաւ՝ լուսոյ ճառագայթին, ցոլացման, բեկեղման եւ պարզ լուսոյն վրայ սահմաններ եւ սկզբունքներ կու տայ : Այս երկն երեք գրքի բաժնուած է . առաջին գիրքը հետեւեալ նախադասութիւններով կը սկսի . Ա. « Լուսոյ ճառագայթներն՝ որ գունով իրարմէ կը տարբերին, կը տարբերին նաեւ քեկականութեան (*réfrangibilité*) աստիճանով » : Բ. « Արեգական շոյշը՝ այլ եւ այլ քեկքեկելի ճառագայթներէ բաղադրեալ է » : Սոյն այս երկու նախադասու-

թիւնք այնչափ ճիշդ եւ դասական են որ ամեն բնագիտական գրութեան մէջ յառաջ կը բերուին :

Երկրորդ գիրքը՝ մարմնոց բնական գոյներուն եւ հաստ ու բարակ կռածոց երանգացը վրայ կը խօսի : — Իսկ երրորդ եւ վերջին գիրքը լուսոյ խոտորման եւ բեկման երեւութից ուսումնասիրութեան նուիրուած է : Նեւտոն՝ այդ երեւութից պատճառը ճշդիւ գտակաւ չբացատրեւ, սակայն եւ այնպէս կը վերագրէ եւ զայս եւս ձգողութեան եւ ճառագայթից ա՛յլ եւ այլ բեկման : Յետոյ՝ բեւեռացման (polarisation) երեւութից վրայ կը խօսի, բայց կրկնակի խոտորման պէս՝ ասոր պատճառն եւս բացատրել չկրնար : այսու հանդերձ ինքնիրեն կը հարցնէ թէ արդեօք ճառագայթից կողմերուն այլ եւ այլ յատկութիւններ ընծայելով չէ՞ հնար եւ զայս եւս բացատրել : ... Այս պատճառներով կրնանք նեւտոնի վրայ անկեղծօրէն սքանչանալ եւ զարմանալ, սակայն եւ այնպէս ֆռենչիի հետ կ'ըսենք թէ նեւտոնի Տեսաբանութիւնը իւր մեծ հանճարոյն ամենատրեւար երկասիրութիւնն է :

Այսպէս լուսոյ եւ նորա յատկութեանց վրայ խօսած ժամանակ՝ նեւտոնի՝ բնական լուսով մինչեւ արդիւնքներու սկզբնապատճառը ելնելու համար ըրած իմաստասիրական պատճառաբանութեանց վրայ չզարմանալ կարելի չէ :

«Արդի իմաստասէրք, կ'ըսէ նեւտոն, ամեն ինչ մեքենայէս բացատրելու համար դրութիւններ երեւակայեցին, եւ ուրիշ պատճառները հետազօտելը բնագիտութեան թողուցին, մինչդեռ բնագիտի մը մեծ եւ գլխաւոր գործն է՝ պատճառաբանել երեւութից (phénomènes) վրայ՝ առանց իրիք օգնականութեան երեւակայական դրութեանց, պատճառները արդիւնքէն հետեւցնել՝ մինչեւ որ հասնի իրաց սկզբնապատճառին, որ ստուգիւ չէ ինչ մեքենական, եւ բացատրել ու մեկնել չէ թէ միայն աշխարհիս յօրինուածութիւնը՝ այլ նաեւ լուծել սա եւ սոցին սակի խնդիրները. ի՞նչ կայ արդեօք գրեթէ անհիշք միջավայրներու մեջ. ուսից Ե որ արեգակն կը հակի դէպ ի մոլորակս եւ մոլորակ կը հակին դէպ յարեգակն, առանց իրիք նիւթոյ ի մեջ երկրացունց. ուսի՞ Ե որ քնութիւնն քան մը չընէ ի գուր, եւ ուսից յառաջ կուգայ այն ամենայն կարգաւորութիւն եւ գեղեցկութիւն զոր կը տեսնեմք յաշխարհի : Գիտաւորք ի՞նչ

նպաստակաւ եւ վախճանաւ եղած են, եւ ուսից եւ որ մոշո-
րակաց ամենին աշ մի եւ նոյն ուղղութեամբ կը շարժին հա-
մա-կեդրոն ծիրերու մեջ, եւ ո՞վ եւ որ հաստատուն ասեղաց
իրարու վերայ իյնալը կ'արգելու. ուսի՞ եւ որ կենդանեաց
մարմիններն այնչափ մեծ առուեսիւ յօրինուած են, եւ ի՞նչ
վախճանաւ նոցա զանազան մասունքը կազմուած են. Մի-
թե ակննոյիք յօրինուեցան առանց տեսագիտական ծանօթու-
թեան. եւ ականջոք առանց իրիք ծանօթութեան ձայնի: Արդ-
եօք մարմնոյ շարժմունքն ի՞նչպէս կախումն ունին կրակէն.
Ի՞նչ եւ բնագորումն յանասունս, եւն: Եւ եթէ այս ամենայն
ըստ պատշաճի բացատրուին, միթէ «արարածովս ինաց-
եալ ո՞չ տեսանին», թէ անմարմին, կենդանի մտաւոր, մեր-
ձաւոր էակ մը կայ, որ անծայրածիր միջոցի մէջ՝ իբրեւ
յիւրում գգայանոցի (sensorium) կը տեսնէ ամեն ինչ որ-
պէս ենն, զանոնք կը թափանցէ, կ'իմանայ ամբողջապէս եւ
հիմնովին, ըստ որում անընդմիջապէս ներկայ են նմա,
մինչդեռ մենք կ'ըմբռնեմք եւ կ'զգամք այն իրաց պաս-
կերները միայն, որք զգայարանաց միջոցօք կը մտնեն մին-
չեւ մեր զգացմանց կեդրոնը. եւ ինչ որ ի մեզ կը զգայ եւ
կը խորհի՝ պարզապէս այն պատկերները կը տեսնէ եւ կը
նկատէ: Թէպէտ եւ այս իմաստասիրութեան մէջ մեր ըրած
իւրաքանչիւր քայլափոխն անընդմիջապէս չտանի զմեզ ի-
ծանօթութիւն սկզբնապատճառի, սակայն եւ այնպէս անոր
միջոց աւելի կը մերձեցնէ. յոյր սակս, այս եղանակ իմաս-
տասիրութեան շատ յարգելի կերպ մի է:»

Այսպէս նեւտոն վերլուծական կանոնաց համեմատ՝ ե-
ղելոց սկզբնապատճառին հասնելու եղանակը ուսուցանելէն
յետոյ՝ կը յաւելու թէ ասով ոչ թէ միայն բնագիտութեան
իւրաքանչիւր մասունքը կը կատարելագործուին, այլ նաեւ
բարոյականի սահմաններն իսկ կ'ընդարձակուին: Վստնգի
որչափ որ բնագիտութեան ձեռքով կրնանք ճանչնալ թէ
ի՞նչ է նախապատճառն ամենայնի, ի՞նչ իշխանութիւն ունի
մեր վերայ, եւ նորա ո՞ր բարերարութեանց երախտասպարտ
գտնուելու եմք, յայնժամ բնական լուսով կրնամք մեր առ
Աստուած եւ առ նմանիս ունեցած պարտաւորութիւնները
գտնել: Եւ եթէ հեթանոսք չաստուածոց պաշտամամբ կուր-
ցած չլինէին, իրենց բարոյական փիլիսոփայութիւնը չորս
գլխաւոր առաքինութեանց անձուկ սահմանին մէջ չէին ամ-

փոփեր արդեօք, եւ փոխանակ հոգեփոխութիւնը՝ արեգական՝ լուսնոյ եւ վախճանեալ զիւցազանց պաշտամուռքը ուսուցանելոյ, մեր գերագոյն բարերարը՝ եղելոյ ճշմարիտ Հեղինակը պաշտել կ'ուսուցանէին մեզ, ինչպէս որ մեր նոխահարք՝ մոռք եւ բարութ ասպականութէն յառաջ ըրած էին: Քանզի բարոյական օրէնքն՝ զոր ամենայն ազգք եւ ազինք առաջնորդութեամբ Նոյի եւ զաւակաց նորա կը պահէին՝ երբ տակաւին կը բնակէին ի Քաղդէացւոց երկրին, կը բովանդակէր յինքեան միոյն Աստուծոյ գերագոյն պաշտօնը, եւ այս օրինաց անաստութիւնն, յետ ժամանակաց իսկ, կը պատժուէր հեթանոսաց դատաւորներու որոշմամբ: Իսրայելացւոց մէջ բնակող օտարականաց անգամ նորա պահպանութիւնը հրամայած էր Մովսէս: Ըստ Հրէից, այս օրէնքն տակաւին կը զօրէ Նոյի որդւոց եօթն պատուիրանաց զօրութեամբ երկրի համօրէն ազանց վրայ, իսկ ըստ քրիստոնէից՝ այն երկու մեծ պատուիրանաց զօրութեամբ որ մեզ կը հրամայէ զԱստուած եւ մեր ընկերը սիրել, եւ առանց այս օրինաց, առաքինութիւնն յիրաւի սին եւ լոկ անուն մի է:

Բ.

Գիրք Սկզբանց

Հասանք այժմ այն հռչակաւոր «Սկզբանց մատենին», ընդ որ երեւելի չափազէտ եւ երկրաչափն Լահրանժ՝ սքանչացեալ կ'ըսէր, թէ՛ այս գիրք շատ ուշ լոյս տեսաւ, վասնզի այլ եւս չկայ մի դրութիւն աշխարհի զոր ի յայտ ածել կարենայ:

Եւ արդեամբք իսկ, այս գիրք կը կոչուի Յադագս դրութեան աշխարհի: Նեւտոն այս մատենին մէջ՝ բնագիտական ուսմանց հետեւելու համար հարկաւոր եղած կանոնները կ'աւանդէ, յետոյ երեւոյթ անուանակոչութեամբ կը պարզաբանէ մոլորակաց զննութեամբ ձեռք բերած արդիւնքը: Ասպա՝ հայեցողական նախադասութեանց (théorèmes) եւ առեղծուածի (problème) ձեւով կը շարայարէ այնպիսի ըսքանչելի առաջարկութիւններ՝ որք մեծահանճար գիտնոց ըրած ամենամեծ ջանից արդասիք եւ ծնունդ կրնան ըլլալ: Այս առաջարկութիւնները հետզհետէ հաստատելէն եւ ձը-

գողութեան օրինաց այլ եւ այլ հանգամանքները բացատրելէն եւ ապացուցանելէն ետքը՝ Նեւտոն գիտաւորները՝ անոնց բնութիւնը եւ հետեւած շաւիղը կ'ուսումնասիրէ։ Եւ ապա իբր կնիք այս ամենայն գրուածոց եւ բովանդակ գործոցն՝ կը դնէ մի նշանաւոր եւ ընդհանուր եզրակացութիւն, յորում, աստուածաբանական երկրայելի տեսութեանց քով, խորին հաւատոյ եւ մեծի զարմացման ներգործութիւն մը կը գտնուի, որ բազմաց անձանօթ՝ եւ այժմեան կէսգիտնոց օգտակար դաս մը լինելուն պատճառաւ, կը փութամբ այս ականաւոր հանճարոյն խօսքերը բառ առ բառ յառաջ բերել։

«Մեր միջնորդտին վրոյի երկնակամարին միջոցը օգէն զուրկ է, եւ այս միջավայրաց մէջ ամեն մարմիններ արձակ համարձակ կը շարժին, եւ հետեւաբար, մոլորակներ ու գիսաւորներ իրենց յատուկ ծիրերու մէջ շարունակաբար կը կատարեն իրենց շրջանները, եւ ձգողական օրինաց զօրութեամբ միշտ կը շարժին իրենց ծիրերուն մէջ։ Բայց այս ծիրերու նախնական եւ կանոնաւոր դիրքը՝ սոյն օրինաց չկըրնար վերագրուիլ։

«Վեց գլխաւոր մոլորակներ (*) իրենց համակեդրոնական շրջանակաց մէջ կը կատարեն զիւրեանց շրջանը արեգական շուրջը, եւ նոցա շարժմունքն միշտ մի եւ նոյն ուղղութեամբ է։

Տասն լուսիններ որք, համակենդրոն շրջանակաց մէջ՝ Երկրի, Լուսնի թագի եւ Երեւակի շուրջը կը դառնան, իրենց շրջանը գրեթէ սոյն մոլորակաց ծիրերուն ուղղութեամբն կը կատարեն։ Եւ այս ամենայն կանոնաւոր շարժմունք՝ մեքենական պատճառներէ յառաջ չեն գար, վասնզի գիտաւորք յոյժ այլակենդրոնական ծիրերու մէջ եւ երկնից ամեն կողմը կը շարժին։

«Այսպէս, արեգական, մոլորակաց եւ գիսաւորներու զարմանալի կարգաւորութիւնն՝ միմիայն ամենակարող եւ իմաստուն Խակի մը գործն կրնայ ըլլալ։ Եւ եթէ, իւրաքանչիւր հաստատուն աստղն մերինին նման մի գրութեան կեդրոնն է, եւ որովհետեւ ամենքն ալ մի եւ նոյն ծրագրի դրոշմը կը կրեն, ապա կը հետեւի որ ամենքն ալ մի եւ նոյն

(*) Փայլածու, Արուսեակ, Երկիր, Հրաւ, Լուսնի թագ, Երեւակ։

եւ միմիայն էակի մը հնազանդին. վասնզի արեգական եւ աստեղաց փոփոխակի իրարու տուած լոյսն՝ մի եւ նոյն բընութենէ եւ տեսակէ է: Բաց աստի, կը տեսնուի որ՝ Յօրինիչն տիեզերաց՝ աստղները այնպէս մը իրարմէ հեռի զետեղած է որ չըլլայ թէ ձգողութեան զօրութեամբ իրարու վերայ իյնան:

Սոյն այս անհուն էակն ամեն ինչ կը կառավարէ, ոչ թէ իբրեւ հոգի աշխարհի, այլ իբրեւ Տէր ամենայնի...: Աստուած բառն երբեմն կը նշանակէ զՏէր, բայց ամեն Տէր՝ Աստուած չէ: Հոգեւոր էակի մը տիրողութիւնն է որ զԱստուած՝ Աստուած կ'ընէ, այս տիրողութիւնն ճշմարիտ է ի ճշմարիտ Աստուած, նա ամենայնի կը տարածուի յԱստուած՝ որ գեր ի վերոյ է քան զամենայն, եւ ի սուտ աստուածս միայն կեղծ եւ ցնորական է: Աստի կը հետեւի թէ ճշմարիտ Աստուածն՝ կենդանի, լանաւոր եւ ամենակալ Աստուած մի է, եւ թէ նա ամենակատարեալ է ու գեր ի վերոյ քան զամենայն: Նա յաւիտենական եւ անհուն, ամենակարող եւ ամենագէտ է, այսինքն՝ յանցեալ յաւիտենից հետէ՝ եւ ապագայ յաւիտենականութեան մէջ կը տեսէ, ներկայ է նա ընդ բովանդակ միջավայրն, ամեն ինչ կը կառավարէ, նա կը ճանչնայ ինչ որ կայ եւ ինչ որ կրնայ ըլլալ: Նա ո'չ յաւիտենականութիւն է եւ ո'չ անհունութիւն, այլ յաւիտենական եւ անհուն է. նա ո'չ տեսողութիւն է եւ ո'չ միջոց, այլ կը տեսէ եւ ներկայ է. նա կը տեսէ միշտ եւ ներկայ է ամենուրեք. նա միշտ կայ եւ ամեն տեղ է...:

« Ի ծնէ կուրի մը երանգաց վրայ գաղափար չունենալուն պէս, մեք եւս Գերագոյն էակի ամեն բան զգալուն եւ ճանչնալուն եղանակին վրայ գաղափար չունինք...: Անոր ստորոգելեաց վրայ գաղափար ունիմք, բայց նորա գոյացութեան նկատմամբ եւ ոչ մի գաղափար ունիմք: Մենք մարմնոց ձեւերն ու գոյները կը տեսնեմք, անոնց ձայները կը լսեմք, անոնց արտաքին մակերեւութին կը զգչիմք, անոնց հոտը կ'առնուեմք, անոնց համը կը ճաշակեմք. բայց անոնց ներքին գոյացութենէն բան ո'՛րք չենք ճանչնար ո'չ զգայարանօք եւ ո'չ խորհրդածութեամբ. իսկ Աստուծոյ գոյացութեան վրայ եւ ոչ այսչափ գաղափար ունիմք: Զինքը լոկ իւր յատկութեանց եւ ստորոգելեաց ձեւօք, իրաց հանճարեղ եւ սքանչելի յօրինուածութեան եւ նոցա

վախճանական պատճառաց միջոցաւ կը ճանչնամք եւեթ : Նորա կատարելութեանց պատճառաւ իր վրայ կը սքանչանամք , նորա իշխանութեան պատճառաւ զինքը կը պատուեմք եւ իրեն երկրպագութիւն կ'ընեմք . իբրեւ հպատակ իրեն երկրպագութիւն կ'ընեմք . վասնզի Աստուած մը որ նախախնամութիւն , իշխանութիւն եւ վախճանական պատճառ չունենար , նա ոչ այլ ինչ է բայց եթէ ճակատագիր եւ բնութիւն . բնազանցական հարկաւորութիւնն՝ որ միշտ եւ ամենուրեք մի եւ նոյն է , չկրնար պէսպիսութիւն մը յառաջ բերել : Պէսպիսութիւնն՝ զոր , ըստ ժամանակաց ու ըստ տեղեաց , կը նշմարեմք յամենայնի , հարկաւոր էակի մը կամքէն եւ իմաստութենէն կրնայ միայն յառաջ գալ » :

« Ահա , ինչ որ միտքս գրած էի ըսել Աստուծոյ վրայ , որոյ ձեռաց գործերը քննելը բնական իմաստասիրութեան կը պատկանի » :

Այսպէս՝ մեր գերահանձար իմաստնոյն բնական լուսոյ զօրութեամբ յանգած եզրակացութեան իմաստասիրական դաւանութիւնը հոս դնելէն յետոյ՝ կը կնքեմք այս յօդուածը մեր ոսկեգրիչ Կողբացւոյն հետեւեալ նշանաւոր խօսքերովն , թէ՛ « Որ առողջ միտս ունին՝ ոչ զշարժունսն , այլ զշարժիչն պարտին փառաւորել , եւ ոչ ընդ արբանեակսն , այլ ընդ վարիչն պարտին զարմանալ , եւ ոչ ընդ գնայունսն՝ այլ ընդ գնացուցիչն . քանզի եւ նոքին իսկ իւրաքանչիւր փոփոխմամբ յայտ առնեն , եթէ է ոմն որ փոփոխէ զնոսա . . . զի որ շարժին եւ փոփոխի , չէ էական . . . եւ որ էն եւ շարժէ զամենայն , ինքն ոչ շարժի եւ ոչ փոփոխի , քանզի էական է եւ անշարժական . . . : Որոյ ըստ իւրաքանչիւր կարգաց տուեալ է սկիզբն լինելոյ աներեւութիցն անմարմնոց եւ երեւելեացն մարմնաւորաց՝ որ բաւականն է ի գիտութիւն իւրոյ անսրտս հոռեանն ժամանեցուցանել » :

Ուստի շատ ճշմարիտ է սա առակաւոր ասացուածն , թէ՛ « Բիչ գիտութիւն Աստուծմէ կը հեռացնէ , եւ շատ գիտութիւն առ Աստուած կը տանի » :

ՊԱՅՔԱՐ ԱԶԱՆՑ ՅԱԻՍՏՐԻԱ-ՈՒՆԿԱՐԻԱ

Աւստրիա-Ունկարիա Եւրոպայի միջալայրը գրաւող եւ Գաղղիայէն զգալի օրինակաւ վերին եւ լայնանիստ տարածութիւն (622,000 քիլոմեդր, Պոսնիա եւ Հերձէկովինա միատեղ առնլով 683,000 քիլոմեդր) ունեցող, մարդաշատ (30—40 միլիոն) Աւագ տէրութիւն մ'է։ Պահեստի դումարտակն ի միասին հաշուեալ 1,500,000 ի բարձրացող 300,000 ի բանակ մը կը պահէ։ Իրեն պակասածը «Մի ազգ» ըլլալն է։ Մինչ Գաղղիացիք, Ալեմանք, Ռուսք, Իտալացւոց աշխարհի համացեղ բնակիչք՝ հոծ եւ բազմամբոխ լիութեամբ ձոյլ դանդուած մը կը կազմեն, ինքն Աւստրիա-Ունկարիա՝ ոչ միացեալ՝ այլ մին առ երկ միւսոյն եղեալ, աւանդութեամբ, լեզուաւ, շահիւ, տենչանօք իրարու հակառակ, միահեծան իշխանութեան մը ներքեւն եռանդեամբ ոգորող, եւ արտաքուստ ոչ մի եւ նոյն թշնամիներն, ոչ մի եւ նոյն դաշնակիցներն ունեցող, խուռն եւ բազմամբոխ ժողովրդեան մը գլուխն անցած է։ Անդստին սոյն պատճառէ ազանց միւսին մ'եղող այս միահեծան տէրութիւնն՝ ի ներքս միշտ պզտոր դրից, օտար եւ միշտ անստոյգ քաղաքականութեան եւ ա'յլ մեծ պետութեանց առջեւ զինք իրական ստորնագունութեան մէջ անշարժ բռնող վիճակի մը դատապարտեալ է։

Աւստրիա-Ունկարիայի բնակիչք, Մաճառս եւ Իտալացիս գոլցէ ի բաց առնլով, երկար ատեն իրենց ազգութեան նկատմամբ ինամածութիւն մը չունեցան, հոգ մը չտածեցին։ Ամենքն ալ առհասարակ Հապսպուրկի տան ամենահնազանդ հպատակք էին, ինչպէս Գաղղիացիք՝ Պուրպոնեանց, Ռուսք՝ Թոմանովեանց, Բրուսիացիք՝ Հոնէնձովեռեանց. եւ առանց իրարու խառնուելու, առանց կազ եւ կռիւ մ'ունենալու, իրենց միահեծան իշխանաց տակ, իրարու դրացի եւ սահմանակից ազգք էին։ Բայց մեր դարն ընդհանուր Եւրոպա կերպարանաւորիս ընող կրկին շարժման մ'ականջալուր եւ ականատես ըրաւ զմեզ. յԱւստրիա 1848 ի դէպքերն թէ՛ Պ. Մեթեռնիկի անկողար եւ միահեծան քաղաքականութեան դէմ խաղմ եւ յուզումն էին, թէ՛ զհա-

սարակութիւնս անդիմադրելի սաստկութեամբ ընդհարկանող խառնակ ճակատախառնուող : Վիեննայի ազատասէր վտարանջութիւնը , Պոհեմիացւոց աշխարհին յեղափոխութիւնը , Ունկարացւոց երկրին եւ Լոմպարտեան-Վենետիկեան ազգային ապստամբութիւնք զինու նուաճեցան : Սակայն քսան տարի յառաջ խաղանք . զինքն (զԱւստրիա) իտալացւոց երկրէն վտարանդու , Գերմանիայէ տարագիր հանող 1859 ին եւ 66 ին անհնարին կոտորածէն ետքն , Աւստրիական հարստութիւնն ազգաց եւ ազանց ըզձիցն հաճութիւն եւ սփոփանք տալով ի մանկութիւն դառնալու , մատաղանալու եւ նորոգուելու փորձ մը փորձեց , կարգեցաւ , սահմանադրական կառավարութիւն մը կանգնեցաւ , երկուութեան անուամբ ջայթմ' ի զօրութեան եղող վարչութիւն մը ի գոյ ելաւ : Սոյն վարչութիւնն՝ յաջակողմանէ ի Դանուբ յորդող Լայթա գետակն եւ ի ձախակողմանէ Մարիս վտակը սահման առնելով , Հապսպուրկեան ինքնակալութիւնն յերկուս բաժնեց : Աւստրիա կամ Այսրալայթեան միապետութիւն , Ունկարիա կամ Անգերալայթեան միապետութիւն . զատ զատ սահմանադրութեամբք , ուրոյն սենեկօք , ուրիշ նախարարութեամբք եւ ելեւմտից շատ գործակալութեամբք : Երկից պաշտօնէութիւն մը , պատասխանատու Վիեննայի եւ Բեշթի խորհրդանոցաց , ընդհանուր շահու խնդիրներն ստանձնած է :

Այս երկուութիւն Մաճառաց փափաքը լիովին յագեցուց եւ Ալեման ազգին ալ ամենեւին անհաճոյ չեղաւ : Սակայն յԱւստրիա միայն Ալեման եւ Մաճառ չկայ : Միւս ազգութիւնք զոհ գացած ըլլալնուն վրայ բողոք բարձին . օրինաւոր ազդեցութեան մ'իրենց ինկած մասը պահանջեցին եւ երկուց արտօնացեալ ազգաց իրենցմէ պահանջած հպատակութենէ խուսափելու եւ զերծ ըլլալու համար խլրտեցան : Իրենց յետս պահանջման ազազակացը լուութիւն հրամայեին այնչափ դժուարադոյն է , որչափ թէ՛ մէկ եւ թէ՛ միւս միապետութեան մէջ մեծամասնութիւն կը կազմեն :

Այսրալայթեան Միապետութեան մէջ 22,000,000 բնակչաց վրայ Ալեմանք 9 միլիոն են միայն : Վերին եւ Ստորին Աւստրիայի մէջ բովանդակութիւն կազմողք ասոնք են . երկու երրորդական Սթիրիայի եւ Գարլնթիայի մէջ , երկու հինգերորդական Պոհեմիայի , կէսը Շլեզիայի մէջ , ի ներքս

ի խնդիր են իրենց նախնական առաւելութիւնն եւ նոյնին երեւելի նշանն եւ գործիքն եղող ճոխութիւնը, իրենց լեզուն, հաստատուն պահելու: Արտաքոյ՝ ի շնորհս գերմանական պետութեան անկեղծ համակրութիւն կը սնուցանեն: « Հիացմամբ եւ լռին յարգանք մեր աչքերը մեծանուն եւ ճառագայթարձակ գերման կայսեր եւ իւր հզօր դիւանապետին կը բարձրացնենք », կը գրէր երբեմն իրենց լրագրաց մին. զայս նշանակալից խօսքերն եւս աւելցնելով, « Անհամբերութեամբ եւ ջերմապէս մեր Ալաման եղբարց հետ գաղատացի եւ մոսկովիթ թշնամեաց դէմ ճակատ տալու եւ անոնց կորուստը տեսնելու կը փափաքինք »: Բայց ստոյգն ալ ըսելու է. ամենքն այս աստիճանի եռանդնոտ բրուսամոլ չեն. հարաւային գաւառաց ժողովուրդք Հապապուրկի հաստատութեան յանձուկս յարեալ, առաւել աւստրիականութեամբ քան թէ գերմանականութեամբ զգածեալ են: Այսու հանդերձ յոյժ կաթոլիկ են, եւ իւր այսպէս Հիւսիսոյ բողոքական միապետութեան հետ ձուլման գաղափարէ քիչ յանկուցեալ:

Իտալացիք հարաւային Դիրոլի եւ Տերիեստացւոց քաղքին տիրած եւ Սթիրիայի եւ Դալմատիայի մէջ տարածուած են. թէպէտ միայն 600,000 կը համարուին, սակայն աւստրիական պետութեան համար հոգ եւ տաքնասլ եւ վտանգ իսկ կազմած են:

Իտալիա իր հին վենետիկեան հասարակութեան ստացուածքը կը տենչայ, հակաւստրիական տարրը զանոնք բարձրաձայն յետս կը պահանջէ եւ գրեթէ օրըստօրեայ դէպք եւ պատահարք՝ մանաւանդ ի Տերիեստ, սոյն տարեր հզօր եւ բազմաձիւղ ըլլալուն ապացոյց են: Հակառակեալն առ այժմ ձայնարգել մ'ունի. նիզակակցութիւնն իւր խրտուիլ կեցած կը ստիպէ: Իրաց այս հանգամանօք, խնդիրս առ յապայս լուծելեաց կարգն անցած կը մնայ: Իտալիայի ըզճալից եւ կաթոգին հայեցուածք՝ Թրէնթոյի, Տերիեստու եւ Տիւրենեան գեղեցիկ եւ ընտիր ընտիր փանց սեւեռեալ են: Աւստրիայի բացարձակ կամքը զանոնք պահել է. քանո՛յ եւ իցէ. զիրար հասկընալը շատ դիւրին բան չէ:

Շարայտեղի

Հ. ՄԵՍՐՈՊ Մ. Վ. ԾԱՆԻԿԵԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿԵՈՒԹԻՒՆՆ ՅԱՆԳՂԻԱ

Դարձերն ի «պապականութիւն» — ինչպէս որ կ'ըսէին տրհամարհանօք գրեթէ դար մի յառաջ յԱնգղիա — օր քան զօր աւելնալու վրայ են: Բաւ է յիշելն թէ այժմ միջին դասէն շատ քիչ ընտանիք կը գտնուի որ գէթ քանի մի անդամ կաթողիկեայ չունենայ:

Անգղիական ազնուապետութիւնն, 1880ին ունէր ի շարս իւր՝ երեսուն եւ ութ կաթողիկէ անդամ վերին խորհրդարանի, քսան եւ չորս շրջեր, վեց անդամ առանձնական խորհրդոյ, զփոխարքայն Հնդկաստանի, Հոնգ-Քօնկի, Սինկաբուրի եւ Մաւրիտիոյ կառավարիչները, քսան եւ երկու պարոնիկներ, յիսուն եւ հինգ անդամ երեսփոխանաց խորհրդարանի, թո՛ղ ուրիշ շատ մը պաշտօնականներ, ատենականներ, հրապարակագիրներ, եւ ամեն դասակարգէ երեւելի մարդիկներ:

Սոյն ազգին մեծագոյն մասն (12,500,000) կանխակալ սովորութեամբ յարեալ կը մնայ պաշտօնական եկեղեցւոյն, ուրիշ մի կարեւոր մասն (չուրջ 16 միլիոն) այլ եւ այլ աղանդոց կը բաժնուի, որք, 1882ին, հարիւր եօթանասուն եւ չորս կը համրուէին Մեծին Բրիտանիոյ մէջ:

Այս աղանդոց ամենակարեւորն է Երիցականաց աղանդը, որք քսան եւ չորս հազար կողմնակից ունին յԱնգղիա, եւ մէկ միլիոն վեց հարիւր յիսուն հազար ի Սկոթլիա, ուր հաստատեալ ուրոյն Եկեղեցի կը կազմեն:

Արդ՝ պաշտօնական վիճակագրութեան վրայ ակնարկ մը ձգել բաւական է Բրիտանական թագաւորութեան մէջ կաթողիկէ մասին ըրած յարատեւ յառաջադիմութեան վերահասու ըլլալու համար:

(Շարաշարեղի)

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ

ՅՈՎՍԷՓ ԵԷԶՐԵԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՖԻԼՈՍՖԻԱԿԱՆ ԹԱՐԻԽԻ ՄԵՏԵԼԻ

Մէքթէպի փիլոսոֆիայի նէփիսէի շահանէտէ թէտրիս ի-
տիլմիշ օլան տէրսլէրտէն միւթէշէքքիլ տիր .

Միւլէլիֆի

ՏԻՎԱՆԻ ՄՈՒՀԱՍԷՊԱԹ ՄԻԻՏՏԱԻ ՌԻՄՈՒՄԻՍԻ

ՍԱԳՐԶԼԸ ՕՇԱՆՆԷՍ

ԻՍԹԱՆՊՈԼ

Կարապէտ Մարպաասար. Պապը Ալի ճասէսիմսէ

ՍԱՀԻՊԻ, ԳԻԹԱՊՃԸ ԿԱՐԱՊԵՏ

1308

ՖՐԱՆՍԸԶԱՏԱՆ ԹԻՒՐԲՃԷՅԷ

ԸՍԹԸԼԱՀԱԹ ԼՈՒՂԵԹԻ

ԷՍԷՐԻ

ԱՆՏՈՆ Պ. ԹԸՆԿԸՐ ՎԷ ԳՐԻԳՈՐ ՄԻՆԱՊԵԱՆ

Հաֆթատա պիր քէրրէ մէվգըի ինթիշարէ վազ՝ օլուն-
մագտա օլան պէհէր ճիւղիւ ալթմըշ բարայա փիւրուլթ օ-
լունույօր : Ապօնըման պէտէլի ալթմըշ զուրուշ օլուպ , օ-
թուզուննու ճիւղիւն նէշրինտէն սօնրա ապօնէ դապուլ օ-
լունմայաճագ տըր :

Ըսթըլահաթ լուղէթի պաշըճա քէօփրիւ պաշընտա Օ-
հաննէս էֆէնտինին քիւթիւպիսանէսինտէ , վէ Սուլթան
Համամընտա Զարգարեան էֆէնտինին մաղազաօընտա , վէ
Պէյ օլլունտա Բաբատիս էֆէնտինին քիւթիւպիսանէսինտէ
սաթըլմագտա օլուպ , մահալլի մէվքիւրէտէն ապօնըման
տախի դապուլ օլունուր :

Ըսթըլահաթ լուղէթինին երրմի սէքիզինճի ճիւղիւ նէշր
օլունմուշ տըր :

Ըսթըլահաթ լուղէթի Տէրիսաատէթտէ Սուլթան Հա-
մամընտա , Գարեգին Պաղտատլեան էֆէնտինին Մաթպաա-
սընտա թապ՝ օլունմագտա տըր :

Պատկեր տանենինգ օր մի անգամ կը հրատարակուի :

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է Կ. Պօլսոյ համար 40 դանեկան , իսկ զաւառաց եւ օտար երկիրներու համար 50 դանեկան , քրթասարի ծախքը ի միասին հաշուելով :

Իւրաքանչիւր թիւ 2 դանեկան է :

Պատկերի խմբագրատունն է ի Բերա , Եէշիլ փողոց , Թիւ 1 , ուր պէտք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քերքին վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :